

найближчу перспективу є: ліцензування аспірантури та створення спеціалізованої вченої ради по захисту дисертаційних робіт; розширення посівних площ сортів миронівської селекції в Україні понад 2 млн. га. та повернення на міжнародні ринки торгівлі насінням – реєстрація і впровадження сортів у виробництво зарубіжних країн.

Так за 104 річну історію існування Миронівський інститут пшениці імені В.М. Ремесла НААН пройшов довгий тернистий шлях важких випробувань та творчих піднесень і успіхів. Однак, як відмітив на Міжнародному Дні поля 2016 Президент НААН, академік НААН Я.М. Гадзало – «потенційна врожайність нових миронівських сортів істотно перевищує показник 100 ц/га і вони цілком можуть конкурувати із зарубіжними сортами та гібридами, а нове покоління селекціонерів здатне не тільки відновити заслужену славу Миронівського інституту пшениці, але і домогтися нових успіхів».

ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТЕОСТАНЦІЇ В ЗГУРІВСЬКОМУ МАЄТКУ П.А. КОЧУБЕЯ ПРИЛУЦЬКОГО ПОВІТУ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Зіборова І.В.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Петро Аркадійович Кочубей (1825–1892), працюючи в різноманітних наукових напрямках Російського Технічного Товариства (1866–1892), був тим «локомотивом», що захоплював і вів за собою багатьох полтавських землевласників, які сумнівалися в правильності шляху аграрного розвитку та вдосконалення своїх господарств. Добре обізнаний із новітнім досвідом для потреб сільськогосподарського виробництва, в першу чергу, з ґрунтознавством, агрохімією, меліорацією та прикладним землеробством, він ще в 70-х рр. XIX ст. почав успішно застосувати передові здобутки у Згурівській економії. Задля сталих результатів своїх науково-експериментаторських напрацювань у маєтку функціонувала унікальна навчально-дослідну ферма, яку Петро Кочубей створив на власні кошти в 1872 р. Вихованці цього благодійного закладу (з місцевої селянської молоді) випускалися фахівцями, що осмислено ставилися до землеробства, знали раціональну культуру сільськогосподарських і промислових рослин, для якої використовували удосконалені землеробські знаряддя [1, с. 14–15]. Фактично це був втілений у життя задум зацікавленого дворянства мати власну експериментальну базу для адаптованого дослідництва у Полтавському регіоні.

Завдяки Згурівській фермі розпочалося повноцінне насінництво американських сортів озимої пшениці – Ancolus, Тредвель та Танінг. Насіння озимих та ярих зернових трав, вирощене в Безуглівському маєтку П.А. Кочубея, отримало срібну медаль Полтавського товариства сільського господарства на Полтавській насінневій виставці 1886 р. Після такого успіху діяльність Згурівської спеціалізованої ферми розглядалася на засіданні аграрної спілки полтавців. Результатом проаналізованих досягнень школи-ферми стала

доповідь Б.П. Черепакіна на зборах профільного товариства в 1890 р. і затвердження програми Згурівського дослідного поля як додаткової до ферми самостійної наукової одиниці [2]. На той час для спостережень за кліматичними умовами в господарстві вже працювала власна метеостанція, яку також фінансував Петро Аркадійович Кочубей.

Відомо, що ідея мати у Полтавській губернії дієву метеосітку висловлювалась ще у 1883 р. третім президентом Полтавського товариства сільського господарства А.І. Заборинським. Тож перша метеостанція з'явилась в с. Рибцях під Полтавою у маєтку дворянки Єлизавети Іванівни Милорадович. Графиня Милорадович (у дівочтві Скоропадська) була родичкою П.А. Кочубея і славилась українською громадянською позицією і меценатством. Своїми пожертвами вона підтримувала українські видання та недільні школи, жіночу гімназію в Полтаві; заснувала на свої кошти школу в родовому селі Рибцях [3]. Ще однією благодійною акцією була організація метеостанції, але, з відкриттям Полтавського дослідного поля, у 1885 р. її перевели до Полтави. Незабаром ініціативу створення мережі метеостанцій підхопив Петро Кочубей.

Сільськогосподарська спілка вийшла з клопотанням до губерньського земського зібрання про відкриття ще 10 метеостанцій у різних повітах Полтавщини. Однак, через мізерне фінансування переговори затягувались. Нарешті в 1888 р. товариство отримало необхідні кошти у розмірі 2 тис. руб., на які почало створювати осередки метеоспостережень. Серед перших станцій 2-го розряду третьою після Ціпківської (Гадяцького повіту) та Брусовської (Хорольського повіту) стала Згурівська. Попри те, що Полтавське земство виділило 1 тис. руб. для закупівлі інструментів для перших десяти метеостанцій у регіоні [4], П.А. Кочубей особисто асигнував необхідні суми не тільки на будівництво, але й облаштування Згурівської метеостанції, яка за набором інструментів не поступалася діючій при Полтавському дослідному полі. Устаткування метеорологічної будки здійснювалося за інструкцією Головної фізичної обсерваторії; спостереження проводилися тричі на день (о 7-й, 13-й та 21-й годині) [5, с. 38–39]. Можна уявити скільки коштувало облаштування пункту метеоспостережень, якщо вартість, наприклад, лише одного дощоміра на той час становила 31 руб. Незважаючи ні на що, до 1890 р. Згурівська метеостанція Петра Аркадійовича Кочубея вже працювала сповна.

Станом на 1895 р. на Полтавщині всього нараховувалося 49 метеорологічних установ, з яких 12 – другого та 34 – третього розряду. Всі вони надсилали свої звіти про спостереження до столичної Головної фізичної обсерваторії, яка їх узагальнювала і друкувала на огляд усій Російській імперії. За рішенням Полтавського товариства сільського господарства від 15 липня 1894 р., метеорологічні звіти почали надсилати також до Імператорського Новоросійського університету професору Клоссовському, який за їх підсумками друкував картограми опадів та врожаїв Південно-Західного краю [6, с. 185–187]. Також їх видавали і в часописах Полтавського товариства сільського господарства, що було великою підмогою для українського наукового господарювання.

1909 р. метеостанція Згурівського маєтку, якою на той час опікувався син П.А. Кочубея Василь Петрович, увійшла до особливої галузевої мережі, що створювалася за рішеннями Полтавського губернського земства. В 1912 р. при Полтавській дослідній станції було вирішено утворити сільськогосподарський метеорологічний відділ, куди й увійшов пункт метеоспостережень Згурівки [7]. Потім Згурівська метеостанція долучилася до програми сільськогосподарської метеорології, що обговорювалась Комісією з дослідної справи при Полтавській губернській земській управі у 1914 р., а згодом доповнилась чотирма напрямками досліджень із нової інструкції Миколаївської головної фізичної обсерваторії 1916 р. [8].

Загалом створений П.А. Кочубеєм освітній комплекс «науково-дослідна ферма – метеостанція» ефективно діяв у Згурівці орієнтовно до 1910 р., поки спадкоємець майна Василь Петрович Кочубей (1868–1940) не переставив батьківське господарство на промислові рейки цукровиробництва. Статистичні звіти Прилуцького повіту Полтавської губернії 1910 р. повідомляли про навчальні заклади села Згурівки: земське початкове училище, 2-класна церковно-парафіяльна школа «Варваринська», 1-класне церковно-приходське училище, жіноча школа грамоти. Бачимо, що ні додаткова школа, ні ферма не вказані [9]. Мабуть, молодий господар не був зацікавлений у дослідній роботі та подальшому навчанні власних спеціалізованих кадрів. Відокремлена метеостанція все ще працювала в напрямку систематичних спостережень за погодою, однак Жовтневий переворот 1917 р. радикально перекроїв амбітні плани полтавського товариства дворян. Окрім Першої світової війни до знищення науково-обґрунтованого господарства долучилась українсько-більшовицька війна. В кінці 1919 р. родина Кочубеїв вимушена була емігрувати за кордон. А в січні 1920 р. бандитські елементи (банда Зеленого, загіг Марусі з Переяславщини, частина селян навколишніх сіл) напали на цукровий завод, розікрали та спалили панський будинок у Згурівці, пограбували та зруйнували ферми, оранжереї, метеостанцію. Через озброєні ватаги, що лютували в окрузі, був паралізований рух по залізничній гілці від згурівських економій до центральної магістралі в Яготині [10]. Так були перекреслені грандіозні аграрні задуми.

Підсумовуючи історію такого довгого і складного процесу створення П.А. Кочубеєм осередку передового досвіду в Згурівці, як то науково-дослідна ферма, селекційні ділянки чи метеорологічна станція, можна стверджувати, що тривалий час вони виконували функцію регіонального сільськогосподарського експериментального комплексу для всієї Полтавської губернії.

Джерела та література

1. *Очерк деятельности П. А. Кочубея по лесоразведению в Полтавской губернии.* – К. : тип. С. В. Кульженко, 1892. – 30 с.
2. *Журнал заседания Полтавского Сельскохозяйственного общества 24 января 1890 года // Журналы Полтавского Сельскохозяйственного общества, 1890 год.* – Полтава : тип.-литограф. Л. Фришберга, 1890. – Вып. 1 (январь – февраль). – С. 15.
3. *Довідник з історії України : в 3-х т. / Ін-т іст. досліджень Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка ; ред. І. З. Підкова, Р. М. Шуст.* – К. : Генеза. – Т. 2. : (К–П). – 1995. – 435 с.
4. *Журнал заседания Полтавского сельскохозяйственного общества 25 марта*

1884 года // Журналы Полтавского Сельскохозяйственного общества, 1884 год. – Полтава : тип. Н. Пичуренко, 1884. – Вып. 1 (январь – апрель). – С. 41.

5. *Историческая* записка о деятельности Полтавского сельскохозяйственного общества с 1865 г. по 1887 г. секретаря Общества В. А. Тихомирова. – Полтава : тип. наследников Н. Пичуренко, 1887. – 183 с.

6. *Сосновский М.* Полтавское сельскохозяйственное общество, 1865–1895 гг. / М. Сосновский, С. Велецкий; Изд. Полтав. сел.-хоз. о-ва. – Полтава : тип.-литограф. Л. Фришберга, 1897. – 311 с.

7. *К вопросу* об организации сельскохозяйственных метеорологических исследований в Полтавской губернии // Полтав. агр. изв. – 1913. – № 1 (1 апр.). – С. 46.

8. *Журнал* совещания комиссии по опытному делу 12–13 февраля 1916 года // Полтав. агр. изв. – 1916. – № 2 (11) (1 мая). – С. 67–69.

9. *Шкоропад Д. О.* Прилуччина : энциклопедичний довідник / Д. О. Шкоропад, О. А. Савон ; за ред. Г. Гайдая. – Ніжин : Аспект-поліграф, 2007. – С. 179.

10. *Зуривіщина* : Історичні екскурси / під ред. Н. Ничипорук ; ред. кол. : В. Янішевський, В. Баран та ін. – К. : Аванпост, 1996. – С. 19.

НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ЕКОНОМІЧНИЙ НАПРЯМ

Зосімов І.О.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Методом історико-наукового аналізу в контексті суспільно-політичних трансформацій часів національних революцій та перших років радянської влади на українських землях вдалося дослідити роль та місце економічного фактору у сільськогосподарському виробництві України, хоч проблема ця не є новою. В імперській сільськогосподарській літературі (до подій 1917 р.) відносно визначення «сільське господарство» – як науки, так і промисловості, існувала крайня «неясність й заплутаність». Наприклад, відомий аграрний дослідник П.М. Преображенський (1817–1900) у його праці щодо курсу сільського господарства допускав «відмінність» між сільським господарством та сільськогосподарським промислом, бо під сільським господарством він розумів науку, під сільськогосподарським промислом – землеробську практику, а сільськогосподарська промисловість – мислилася ним в отриманні доходу від поземельного маєтку за допомогою ринкових засобів. Втім, за думкою професора С.М. Богданова (1859–1920), до терміну «сільське господарство» відносили дослідження усіх явищ, які мали інтерес у сільськогосподарському відношенні. Такий «подвійний» характер цього явища, свідчив професор, з одного боку – фізичний (у широкому сенсі слова), тобто явищ природи загалом, з іншого – економічний, за яким слугувало розподілення агрономії на два великих відділки: техніку сільського господарства, тобто вивчення фізичних процесів у сільському господарстві, й, по-друге – сільськогосподарську економію, тобто вчення про економічну сторону сільськогосподарського виробництва [2].

Аграрно-економічні чинники зародилися на українських теренах у період